

Anmeldelse af Peter Thielst

Det som barbarer ikke har – og indvandrere nedbryder

For mange år siden lod jeg mig besnære af bogtitlen *Was hält Paare zusammen?* (J. Willi 1991): opvokset som jeg er på en frugtplantage, kunne jeg ikke undgå på plad vis at komme til at tænke på pærer (og æbler)! Derudover var det jo lovende, om man kunne få opskriften på, hvordan parforhold undgår at falde fra hinanden – ”indtil døden jer skiller”, som det så dramatisk hedder i det magiske ritual, der for nogle er nødvendigt for at besværges ’kohæsionen’.

Dette begreb, som er tilgået os fra latin – og i de sidste halvtreds år fra engelsk – betegner sammenhæng og de særlige kræfter eller energier, der får denne til at indfinde sig og bestå. Som sådan er det anvendt i fysikken for at angive molekylers særlige *sammenhængskraft*, og i logikken og videnskabsteorien har det været inddraget for i forhold til teoridannelse og opstilling af argumenter at fremholde det ideal om *kohærens*, som skaber konsistens ved at udelukke eller kassere indre modsigelser, modstridende antagelser og irrelevante påstande. Det er et meget godt princip i videnskaber, hvor det er svært at fastslå *korrespondens* – som fx i det meste psykologi og sociologi.

Begrebet ’kraft’ spiller dog i sig selv ikke så godt sammen med korrespondensprincippet, for som vi ved fra David Humes berømte billardanalyse (1748), er det eneste, vi kan iagttage, når den røde bal støder til en gul bal, at den gule straks begynder at trille væk fra den røde. Vi ser ikke som sådan årsag og virkning, og slet ikke sammenhængen mellem denne røde årsag og den gule virkning, fordi vi ikke umiddelbart kan *se* kraften, der er på spil i dette bevægelsesforløb. Derfor begynder vi selv at anstille en teori, som vi – af mangel på udtømmende empiri og kohærente argumenter – snart ophøjer til et princip, der kan ’trylle’ en sammenhængskraft ind mellem årsag og virkning. Vupti, så har vi noget (kaldet determination) at tale om; noget at give skylden, bekymre os om, begynde at politisere ud fra og ikke mindst: noget at forske i.

Tina Gudrun Jensen, Garbi Schmidt & Kathrine Vitus (ed.):
SOCIAL SAMMENHÆNGSKRAFT.
Begreb og virkelighed.
Samfundslitteratur 2019,
154 sider. Kr. 198,-.

Hume afviser muligheden for elementær og streng empiri og sender sorteper videre til *vanen* – hos Kant omgjort til en transcendental forstandskategori – som for den nøjsomme skotte var fuldt tilstrækkelig for, at vi kan manøvrere i virkeligheden og fx spille billard. I den fysiske verden kan sammenhængskraft (og fravær heraf) og sammenhæng i betydningen 'årsag-virkning' derfor godt give god og praktisk mening, men overfører vi begreberne fra den fysiske verden til den sociale (adfærden) eller den psykologiske (følelses- og bevidsthedslivet), så er vi ude på samme tynde is rent erkendelsesmæssigt, som vi i etikken kommer, når nogle vil slutte fra *er* (deskriptive forhold) til *bør* (normative forhold). Ja, situationen er værre endnu, for sammenhængskraft lader sig slet ikke deskriptivt fastlægge eller konkretisere. Det er en enhjørning, vi kan forestille os og fantasere om, men som ingen kan pege på eller identificere.

Ikke desto mindre er (*social*) *sammenhængskraft* en af de enhjørninger, vi taler meget om og kloger os gevaldigt på, både blandt politikere, debattører og journalister og blandt forskere, der kan finde midler – og senere medier – til at opstille spørgsmål, optælle svar og udregne procenter, der kan udpege 'signifikante tendenser'. Naturligvis afgrænset til tid og sted (samt etnicitet og kultur, køn og alder, socialklasse og øvrige samfundsmæssige placering – fx minoritet vs. majoritet), men dog 'tendenser' eller "bud på", som Nils Holtug meget rimeligt neddrog sine forventninger til (s. 54). Der er dog stadig stor forskel på at 'give et bud på' – fx på en Kähler-vase på en auktion – eller 'have en mening' om et sagforhold og så det statistisk funderet (evt. bakket op af 'kvalitative interview') at søge at udpege og måske fastslå 'tendenser' eller mere end det. Også fordi den sociale sammenhængskraft har det med at opføre sig som "the magic bullet" (i Oliver Stones *JFK*).

Sagen er bare, at det er det eneste, man kan gøre, når talen falder på noget så ubestemt som social sammenhængskraft – eller for den sags skyld parforholdets særlige sammenhængskraft (ikke at forveksle med *Flemming*-bøgernes idé om "kærlighedens stærke arm"!)). Derpå kan man så vente på næste forskningsrapport, der måske udsiger det modsatte, måske endda med lige så stor 'empiri' og grundighed. Som da fødevareminister Dan Jørgensen i det herrens år 2014 fik den kulinariske, danske sammenhængskraft udnævnt til at være stegt flæsk

med persillesovs: Dér røg jeg ud af fællesskabet! (Det hele var i øvrigt en glimrende parodi på Mikelsen & Haarders kanonhalløj, der viste, at kulturarv-hitlister blev anset som en måde at fremmane national sammenhængskraft på.)

Ja, "gummibegreber" er der nok af (jf. s. 135). Man kan imidlertid også gå en anden vej og stille sig selv en mindre prætentios opgave end den at søge at fange essensen i en kategori uden essens(er), en socialfaktor uden simpel fakticitet: nemlig i afgrænsede test at efterprøve validiteten – eller blot den mulige rækkevidde og holdbarhed – i forskellige påstande om social sammenhængskraft. Hvad er blålys, og hvad er (måske) substans? Et sådan forskningsprojekt støttede Statens Strategiske Forskningsråd derfor i 2010-16 – kaldet "Social sammenhængskraft og etnisk diversitet" – og det er afkog herfra, der er fremlagt i de syv kapitler, der udgør den antologi, der selv mere end antyder sine vanskeligheder med undertitlen "Begreb og virkelighed".

Hele miseren begyndte på Christiansborg, først i Fremskridtpartiets gruppeværelse, men mere effektivt med opkomsten af Dansk Folkeparti i 1995. Omsider fik de kulrede 68'ere (lidt i slægt med de senere 'klimatosser'), de lilla bleer og de røde lejesvende en pause, og rollen som samfundets onde uromagere blev lagt på skuldrene af indvandrerne, især de muslimske af slagsen – jf. den gammeltestamentelige betydning af 'syndebuk' (3.Mos.16,5-27): et lydefrit ungdyr, der kan bære israelitternes urenheder og synder ud i ørkenen og derpå lade sig ofre for at sone folkets skam. Så vidt gik de gnavne danskere dog ikke, dertil var heltegerningerne fra jødetransporterne til Sverige under Anden Verdenskrig endnu for forpligtende. De fremmede skulle bare 'fise af' og 'ta' hjem', hvis ikke de på en studs ville lade sig omforme til gæve danskere og lægge deres egenartede kultur væk.

Det begyndte nok med en bekymring, en "kulturel ængstelse" (R. Grillo: s. 24; ikke at forveksle med klovnens Bebbe) for Gamle Danmarks beståen under moderniserings- og internationaliseringsprocessernes rasen. Interessant er det, at da Poul Nyrup Rasmussen i 1999 greb fat om nælden, blev roden udlagt som den øgede sociale ulighed samt globaliseringens tilbøjelighed til (ud fra samme grundlogik) at slynge de svageste i samfundet ud i marginalisering (s. 22). Med de efterfølgende borgerlige regeringer – og under indflydelse af DF og en

sværm af borgerlige debattører – flyttede aben over på indvandrernes skuldre: Det var *dem*, der truede ('udfordrede'!) vor stolte homogenitet og sammenhængskraft.

Det lod sig omformulere som et spørgsmål om diversitet: Hvor meget etnisk-kulturel mangfoldighed kan et samfund bære? – en leg med den gamle gåde: "Hvor mange sandkorn gør en bunke?" – og hvor mange bunker (bump) kan den jævne danske landevej trives med? Bekymringen slog om og angav et reelt problem: Dansk kultur og sammenhængskraft var ikke bare *under pres*, med på vej mod afgrunden. Det lod sig også omformulere eller præcisere: fra uheldige ghettoer ("huller i Danmarkskortet" ifølge Lars Lykke) til farlige parallelsamfund, hvor kriminalitet og terroranslag kan udfolde sig, næret af islamistiske tankesæt eller blot islamisk uvilje til i et og alt at underkaste sig 'danske værdier'. Som da der røg et juletræ i et boligkvarter i Kokkedal (s. 37).

Man kunne her have sat ind med en klassisk omgang ideologikritik og påvist de pågældende udsagns politiserende interesser, fordomsfulde-paranoide antagelser og argumentatoriske svaghed set i forhold til såvel korrespondens- som kohærensprincipper. Det ville være velkomment med en omgang direkte kritisk videnskab, men 'sådan vil de unge jo ikke have det' (som Niels Hausgaard siger): dels fordi positiv psykologi har hærget forskningsmiljøerne med sine på-den-ene-side-og-på-den-anden-side trippende gang; dels fordi bevillingsgiverne, forskningsrådene inklusive, 'ikke vil høre mere vrøvl' (som TV-2 sang).

Derfor indskrænker man sig meget konsekvent til at afgrænse og lokalisere bestemte politikdrivende udsagn og derefter gå i felten med spørgeskemaer og statistik for at se, om der er dækning for, dvs. opbakning til, udsagnene. Det gør Mikaela v. Freiesleben (der dog også kan bedrive en smule historisk ideologikritik) med påstandene om parallelsamfund (kap. 2) og Nils Holtug for at spore en mulig sammenhæng mellem sammenhængskraft og fællesskabsforestillinger (kap. 3), på sin vis udbygget af Garbi Schmidt gennem sammenligninger af Kbh.-kvartererne Nørrebro og Østerbro (kap. 5). Og det gør Tina Gudrun Jensen for at se, hvor meget sammenhængskraft man kan tilskrive naboskabsrelationer (kap. 6), og Karen Fog Olwig for at problemati-

sere begrebet 'diversitet' og dets relevans for den kære sammenhængskraft – her eksemplificeret ved indvandrere fra eksotiske Caribien (kap. 7).

Det kommer der flere forventelige resultater ud af, men også nogle interessante overraskelser, fx at danskere og (ikke-vestlige) indvandrere er rørende enige om vigtigheden af at lære dansk og kende til dansk kultur og historie (s. 62/65) – ja, de ældre indvandrere er endda de mest ivrige! Til gengæld har jeg problemer med – for empiriens og den videnskabelige intersubjektivitets skyld – at Tina Gudrun Jensen anonymiserer det boligområde i København, som hun rapporterer om. Det minder mig om de gamle utopier (More, Campanella og Bacon), hvor det eventyrlige lands beliggenhed kun kendes af den rejsende forfatter: også Grønnevang kan være det pure opspind.

Mest problematisk er dog Kathrine Vitus' bidrag (kap. 4) om racisme set i forhold til talen om social sammenhængskraft, for hun producerer selv – i kraft af nogle instruerede unge – den filmiske case, som hun derpå analyserer og trækker pointer ud af. Det er sikkert sjovt, men det er ikke forskning – højst lidt halvkunstnerisk 'udforskning'. Så er der mere gods i det videnskabsteoretiske overblik ved redaktørerne (kap. 1), men det manglede da også bare.

Sammenfattende om antologien kan man vel tillade sig at sige, at den lovlig let styrer uden om sit grundtemas udpræget politiserende aspekter, fx hvilken rolle anti-fællesskabsfortællinger (mit neutrale begreb for DF's islamofobiske demonisering af flygtninge og indvandrere) har spillet for den danske tillid og integrationsvilje. Til gengæld leverer flere af bidragene en slags afmytologisering af begrebet 'social sammenhængskraft' som veldefineret – skulle man vove ordet 'bæredygtig'?! – betegnelse for en samfundsmæssig realitet. Det er vel allerede noget, nu hvor Habermas er blevet hyldet på sin 90-årsdag, mens kritisk teori ligger hen som en død sild.

De skarpeste knive i skuffen burde skære begrebet 'social sammenhængskraft' ud af det politiske og sociologiske vokabular. Det giver i hvert fald ikke mening at forsøge at svare på Georg Simmels gamle spørgsmål "Hvordan er samfundet muligt?" (1908) ved at lire noget af om den sociale sammenhængskraft. – Ja, for hvad holder egentlig æblerne sammen mod pærerne?